

DET KONGELIGE
UTDANNINGS- OG FORSKNINGSDEPARTEMENT

Dok 10

Til høringsinstansene
Se vedlagte liste

Deres ref

Vår ref
200404093

Dato
15.02.05

KUNNSKAPSLØFTET - INVITASJON TIL HØRING

Forslag til fag- og timefordeling for grunnskolen, fag- og timefordeling for fellesfag i videregående opplæring, omfang av programfag og prinsipper for valg av programfag i videregående opplæring.

På grunnlag av Stortingets behandling av Innst. S. nr. 268 (2003-04), jf. St.meld. nr. 30 (2003-04), utarbeidet departementet forslag til fag- og timefordeling i grunnskolen og fellesfag i videregående opplæring. Forslaget ble oversendt Utdanningsdirektoratet 11.10.04, som grunnlag for å utarbeide utkast til nye læreplaner.

Utdannings- og forskningsdepartementet og Utdanningsdirektoratet sender forslag til fag- og timefordeling og forslag til læreplaner på høring samtidig. Høringsbrevene og tabeller som viser detaljerte forslag til fag- og timefordeling for grunnskolen og videregående opplæring, samt brev av 11.10.04, finnes på www.kunnskapsloftet.no. Disse vil samlet gi høringsinstansene alle nødvendige opplysninger for å kunne vurdere forslagene. Oversikt over tabellene som ligger på nettstedet fremgår av liste på side 10.

Forslag til fag- og timefordeling for samisk opplæring blir lagt ut på nettet senere. Etter planen skal ny fag- og timefordeling og nye læreplaner fastsettes medio 2005.

1 FELLES BESTEMMELSER FOR GRUNNSKOLE OG VIDEREGÅENDE OPPLÆRING

Stortinget har sluttet seg til at departementet skal fastsette et samlet minstetimetall som den enkelte elev har rett til å få, og som skoleeier har plikt til å gi. Timetallet i hvert fag skal fastsettes for hovedtrinn i grunnskolen og for årstrinn i videregående opplæring. Timetall skal fastsettes som 60 minutters enheter¹. 25 % av timene i det enkelte fag skal kunne omdisponeres mellom fagene, jf. 1.1. Hvordan opplæringen skal organiseres og tilrettelegges, er skoleeiers/skolens/ bedriftens ansvar.

1.1 Omdisponering av inntil 25 prosent av timetallet

For å øke mulighetene til tilpasset opplæring, er skoleeier gitt frihet til å omdisponere inntil 25 prosent av timene i det enkelte fag.

Målene i læreplanene er tilpasset det timetallet en forutsetter at flertallet av elevene trenger for å kunne oppnå en tilfredsstillende måloppnåelse. En eventuell reduksjon av timetallet i et fag med inntil 25 prosent må legge til grunn at elevenes mulighet for å kunne nå målene i læreplanen for faget likevel blir ivaretatt på en tilfredsstillende måte. Lokale beslutninger om å omdisponere inntil 25 prosent av timene i det enkelte fag må derfor være underlagt nøye vurderinger. Dette gjelder for alle elever og lærlinger i alle fag og på alle trinn i opplæringsløpet.

Å øke timetallet for elever i et fag må ikke medføre at det oppstår problemer med å kunne nå mål i faget/fagene timene tas fra. Beslutninger om omdisponering forutsetter at skoleledelsen samarbeider nært med kontaktlærer, berørte lærere, elever og foreldre.

Skoleeier er juridisk ansvarlig for at timetallet er i tråd med bestemmelsene om fag- og timefordeling, og at den enkelte elev får opplæring i samsvar med opplæringsloven og forskrifter til opplæringsloven. For øvrig gjelder delegeringsadgangen etter kommuneloven.

Departementets forslag nr. 1

Skoleeier kan omdisponere inntil 25 prosent av timene som er fastsatt i det enkelte fag når det er grunn til å anta at dette vil kunne føre til bedre måloppnåelse i fagene samlet sett for den enkelte elev. Slik omdisponering av timer forutsetter at målene i læreplanene i fagene ikke blir fraveket, og krever samtykke fra den enkelte elev/lærling/foreldre. Omdisponeringer av timer som innebærer avvik fra målene i læreplanen, forutsetter at kriteriene og prosedyrene for spesialundervisning blir lagt til grunn.

¹ I dette brevet er forslag til fag- og timefordeling oppgitt som 45-minutters enheter. Omregning til 60-minutters enheter blir gjort når fag- og timefordelingen fastsettes. Endringen innebærer ikke utvidet undervisningstid i fagene.

1.2 Forslag til endringer av fagbetegnelser i grunnsopplæringen

Departementet ser det som en fordel at fag som er felles for grunnskole og videregående opplæring, får samme fagbetegnelse. Dette vil bidra positivt til sammenheng og progresjon i fag med gjennomgående læreplaner.

Departementets forslag nr. 2:

a) Betegnelsen på faget "natur- og miljøfag" i grunnskolen endres til "naturfag".
b) Betegnelsen på faget "samfunnslære" i videregående opplæring endres til "samfunnsfag". ² |
|---|

2 BESTEMMELSER FOR GRUNNSKOLEN

Grunnskolen skal ha to hovedtrinn:

- barnetrinnet
- ungdomstrinnet

2.1 Om barnetrinnet

Endringer fra og med skoleåret 2005 – 2006:

Ved behandlingen av Statsbudsjettet for 2005 sluttet Stortinget seg til at timetallet for 1. – 4. trinn utvides med **152 timer** (4 uketimer i gjennomsnitt).

Departementets forslag nr. 3:

Departementet foreslår å utvide timetallet i engelsk, matematikk, naturfag og samfunnsfag, hver med 38 timer på 1. – 4. årstrinn (1 uketime i gjennomsnitt), fra skoleåret 2005 - 2006.

Endringer fra og med skoleåret 2006 – 2007:

Departementet fastsetter et samlet timetall for barnetrinnet. Skoleeiers rett til å fordele timene på de enkelte årstrinn opprettholdes.

Departementets forslag nr. 4:

a) Fra skoleåret 2006 – 2007 utgår timer til frie aktiviteter på småskoletrinnet. Timene brukes til å styrke fagene <i>KRL</i> og <i>engelsk</i> med henholdsvis 38 timer hver, <i>kunst og håndverk</i> med 28 timer og <i>kroppsøving</i> med 143 timer ³ .
b) <i>Skolens og elevenes valg</i> utgår. |
|---|

2.2 Om ungdomstrinnet

Stortinget har sluttet seg til at 2. fremmedspråk blir obligatorisk fag på ungdomstrinnet og at timer til tilvalgsfag går ut. Skolens og elevenes valg går ut, og det innføres

² Se også høringsbrevet for læreplanene.

³ Timetallet i KRL, engelsk og kunst og håndverk styrkes på barnetrinnet mot en tilsvarende reduksjon på ungdomstrinnet.

programfag på ungdomstrinnet⁴. Fylkeskommuner og kommuner kan samarbeide om å tilby elever på ungdomstrinnet fag fra videregående opplæring.

2.2.1 Om programfag

Innføring av programfag vil gi elevene nye muligheter. Erfaring med innhold, oppgaver og arbeidsmåter fra utdanningsprogram i videregående opplæring vil være nyttig for elevenes motivasjon og videre valg.

Departementet ønsker å få erfaringer med programfag før nye læreplaner innføres. Det er allerede igangsatt utprøving ved flere skoler innenfor tidsrammen for skolens og elevenes valg på ungdomstrinnet, og departementet inviterer til videre utprøving skoleåret 2005-2006.

I St. meld. nr. 30 (2003-2004) er det vist til at "innføring av programfag vil føre til en viss reduksjon i timetallet for andre fag på ungdomstrinnet. Det samlede timetallet i grunnskolen er imidlertid økt gjennom timetallsøkningen på barnetrinnet. Det åpner for at tid til arbeid med fagene kan bli bedre fordelt på trinnene i grunnskolen og legger til rette for en bedre balanse mellom teori og praksis på ungdomstrinnet."

I meldingen varslet departementet at timer til programfag tas fra rammen på 25 prosent av timene i fag som skal kunne omdisponeres lokalt, og at departementet på et senere tidspunkt ville ta opp spørsmålet om hvorvidt programfag bør være obligatorisk med nasjonalt angitt timetall innenfor det samlede timetallet. Departementet har imidlertid kommet frem til at en nasjonalt fastsatt timeramme for programfag bør innføres samtidig med fastsettingen av den samlede fag- og timefordelingen for grunnskolen. Forslaget om nasjonalt fastsatte timer til programfag bidrar til å redusere behovet for rask revisjon av den samlede fag- og timefordelingen.

De nasjonale prinsippene og retningslinjene for programfag skal legge til rette for at tilbud i programfag skal kunne utformes lokalt og gis ved alle grunnskoler i alle deler av landet.

Skolen skal ha tilbud om programfag fra minimum ett studieforbereende utdanningsprogram og ett yrkesforberedende utdanningsprogram.

Departementets forslag nr.5:

a) Timetallet for 2. fremmedspråk fastsettes til 304 timer.b) Timetallet for programfag fastsettes til 180 timer. Timer til programfag frigjøres ved at naturfag, samfunnsfag, engelsk og KRL hver reduseres med 38 timer på ungdomstrinnet mot tilsvarende styrking på barnetrinnet. Kunst og håndverk reduseres med 28 timer og styrkes tilsvarende på barnetrinnet.c) <i>Skolens og elevenes valg</i> går ut.

⁴ Se nærmere omtale i 2.2.1

2.3 Elever i grunnskolen som følger læreplan i tegnspråk

Ved innføringen av L97 ble tegnspråk innført som nytt fag i grunnskolen. Elever med tegnspråk som førstespråk følger i dag læreplan i tegnspråk og har ellers i hovedsak samme fag- og trefordeling som hørende elever⁵. Denne høringen omhandler bare forslag til omfang av tegnspråk og norsk. Tegnspråk skal sammen med norskfaget legge grunnlaget for elevenes funksjonelle tospråklighet. Elevene har de samme rettigheter til tilpasset opplæring og spesialundervisning som andre.

Disse elevene har i dag et bedre grunnlag i tegnspråk enn da tegnspråk ble innført som nytt fag i 1997. Samtidig har den medisinske og tekniske utviklingen gjort at elevgruppen har fått et større mangfold og mer individuelle behov. Elevenes behov for tid til opplæring i henholdsvis tegnspråk og norsk vil derfor variere betydelig ut fra ulike forutsetninger og behov.

Det er gitt 2033 tilleggstimer for opplæring i faget tegnspråk 1. – 10. årstrinn. Elevene er omfattet av de generelle timetallsøkningene for skoleåret 2002-2003 og 2004-2005 på henholdsvis 114 og 190 årstimer og vil omfattes av timetallsøkninger omtalt i 2.1.

Elevene har etter gjeldende ordning et vesentlig høyere timetall enn øvrige elever i grunnskolen. Dette har medført praktiske og pedagogiske problemer for mange elever, hjem og skoler. Samtidig har læreplanene i norsk og tegnspråk mange overlappende elementer, noe som indikerer at det samlede timetallet i disse fagene kan reduseres noe uten at det går utover elevenes mulighet for å nå målene for kompetanse i fagene.

Departementets forslag nr. 6:

- a) Elever som har tegnspråk som førstespråk, skal fortsatt følge læreplan i tegnspråk og ellers i hovedsak ha samme fag- og trefordeling som øvrige elever.
- b) Dagens mulighet for å omdisponere inntil 18 prosent av det samlede timetallet i tegnspråk og norsk opphører. Bestemmelsen om at 25 % av timene i det enkelte fag skal kunne omdisponeres mellom fagene, gjelder også for elever med tegnspråk som førstespråk.
- c) Departementet fastsetter et *samlet timetall* for tegnspråk og norsk og legger frem to alternative forslag til timetall:
Alternativ 1: Det samlede timetallet i tegnspråk og norsk for elever med tegnspråk reduseres med 15 prosent.
Alternativ 2: Det samlede timetallet for elever med tegnspråk som førstespråk opprettholdes på dagens nivå.
- d) Fordelingen av timer mellom fagene tegnspråk og norsk fastsettes lokalt med utgangspunkt i læreplanene for fagene og ut fra den enkelte elevs forutsetninger og behov. Fordelingen forutsetter samtykke fra elev/foreldre.

⁵ For L97 er det i tillegg utarbeidet læreplaner for fagene norsk for døve, engelsk for døve og drama/rytmikk.

3 BESTEMMELSER OM VIDEREGÅENDE OPPLÆRING

I studiespesialiserende utdanningsprogram er timetallet per år 1122 timer. Dette innebærer at elevene i gjennomsnitt må ha minst 30 uketimer per år, med unntak av elever i programområde⁶ for formgivingsfag, hvor timetallet per år er 1309 timer. Dette innebærer at elever i programområde for formgivingsfag i gjennomsnitt må ha minst 35 uketimer per år.

I de øvrige utdanningsprogrammene er timetallet per år 1309 timer; gjennomsnittlig 35 uketimer per år for elevene.

Alle utdanningsprogrammer skal bygge på samme struktur med:

- fellesfag
- felles programfag for de ulike programområdene
- valgfrie programfag eller prosjekt til fordypning fra Vg1

Omfanget av de ovennevnte fagkategoriene varierer mellom utdanningsprogrammene.

Stortinget har sluttet seg til et hovedmønster for fordeling av fag for studiespesialiserende utdanningsprogram, utdanningsprogram for musikk, dans og drama og idrettsfag og yrkesforberedende utdanningsprogram. Dette mønsteret er lagt til grunn for departementets forslag, jf. også brev av 11.10.04.

3.1 Om studieforbredende utdanningsprogrammer

Studieforbredende utdanningsprogrammer består av utdanningsprogram for musikk, dans og drama, utdanningsprogram for idrettsfag og studiespesialiserende utdanningsprogram.

3.1.1 Fellesfagene

Stortinget har sluttet seg til at matematikk skal styrkes på studieforbredende utdanningsprogrammer og være et obligatorisk fellesfag, også på Vg2. Krav til generell studiekompetanse er skjerpet ved at omfanget av matematikk er økt og at det er innført krav om 2. fremmedspråk.

Departementets forslag nr. 7:

Elevene skal ha et felles grunnlag for generell studiekompetanse og dermed et felles utgangspunkt for inntak til universitet og høyskoler. Alle studieforbredende utdanningsprogrammer skal derfor ha samme fag- og timefordeling for fellesfagene:

- Matematikk økes med 3 uketimer i Vg2, slik at faget får til sammen 8 uketimer.
- Geografi innføres som nytt fellesfag med 2 uketimer i utdanningsprogram for idrettsfag og utdanningsprogram for musikk, dans og drama.

⁶ Programområde erstatter betegnelsen **kurs**

- Eldre og nyere historie utgår og erstattes med et nytt historiefag på 6 uketimer. Dette innføres som obligatorisk fellesfag for alle studieforberevende utdanningsprogrammer.
- Faget økonomi og informasjonsbehandling utgår som eget fag.
- Økonomidelen i faget økonomi og informasjonsbehandling overføres til samfunnsfag, som utvides fra 2 til 3 uketimer i Vg2.
- Bedriftsøkonomi utgår som fellesfag og blir nytt programfag i programområdet for samfunns- og økonomifag i studiespesialiserende utdanningsprogram.
- 2. og 3. fremmedspråk gis samme timetall uavhengig av om eleven fortsetter med faget fra grunnskolen eller begynner med nytt fremmedspråk⁷.
- Krav om 3 uketimer studieretningsfag i språk for elever på allmennfaglig retning i studieretning for allmenne, økonomiske og administrative fag utgår.
- Kroppsøving utgår som fellesfag i utdanningsprogram for musikk, dans og drama, men skal inngå i programfag i utdanningsprogrammet. Utdanningsprogram for idrettsfag og utdanningsprogram for musikk, dans og drama får slik samme struktur.

3.1.2 Programfag og valgfrie programfag

Hovedvekten av fellesfagene er lagt til Vg1. Vg2 og Vg3 har færre fellesfag, og med det større mulighet for faglig spesialisering/fordypning.

Departementets forslag nr. 8:

- a) Programfag har tilhørighet til ett bestemt programområde. Minste samlede omfang for et programfag er 10 uketimer. Øvre grense for et programfag settes til 20 uketimer.
- b) Elevene skal velge ett programområde innenfor det utdanningsprogrammet de har valgt. Elevene skal ha minimum to ulike fag fra valgt programområde. Hvert fag skal ha et omfang på minst 10 uketimer.
- c) I programområder med 30 uketimer per år er kravet at elevene skal bruke minimum 20 uketimer over 3 år til programfag innenfor det programområdet de har valgt. Øvrige timer (10 uketimer over 3 år) kan brukes til valg av programfag (valgfrie programfag) både fra eget programområde og fra andre studieforberevende utdanningsprogrammer.
- d) I programområder med 35 uketimer per år er kravet at elevene skal bruke minimum 30 uketimer over 3 år til programfag innenfor det programområdet de har valgt. Øvrige timer (15 uketimer over 3 år) kan brukes til valg av programfag (valgfrie programfag) både fra eget programområde og fra andre studieforberevende utdanningsprogrammer.
- e) Elever i de studieforberevende utdanningsprogrammene kan velge valgfrie programfag fra alle studieforberevende utdanningsprogram så lenge elevene oppfyller krav til spesialisering/fordypning.

⁷ Elevene kan velge et nytt fremmedspråk når de starter i videregående opplæring eller velge å fortsette med det de valgte på ungdomstrinnet. Dersom de velger nytt fremmedspråk, må de velge et annet språk enn det de valgte på ungdomstrinnet.

3.2 Om yrkesfaglige utdanningsprogram

3.2.1 Fellesfagene

Det ligger ikke føringer med hensyn til endringer av omfanget av felles allmenne fag innenfor yrkesfaglige utdanningsprogrammer.

Krav om bruk av engelsk er i rask endring i samfunnet, og økt bruk av informasjonsteknologi fører til at elevene i yrkesfaglige utdanningsprogram vil ha nytte av engelsk i både arbeid og fritid. Departementet foreslår derfor at elever på yrkesfaglige utdanningsprogrammer får utvidet fellesfaget engelsk i Vg2 med én uketimer. Dette vil være en fordel for elever som ønsker å kvalifisere seg videre til generell studiekompetanse. I tillegg foreslås det at fellesfaget samfunnsfag utvides med én uketimer i Vg2 og at *økonomi* og *yrkesetikk* ivaretas i faget. En felles kompetanse i dette faget kan bidra til likeverdige muligheter for deltakelse i både skole, samfunn og arbeidsliv.

Departementets forslag nr.9:

Fellesfaget engelsk og fellesfaget samfunnsfag utvides hver med én uketimer i Vg2.

3.2.2 Felles programfag

Partene i arbeidslivet (Faglige råd) har ansvar for å utarbeide kompetanseplattformer og, på bakgrunn av disse, gi råd om hvordan yrkesfaglige utdanningsprogrammer skal inndeles i programområder.

Hvert programområde består av *felles programfag* og *prosjekt til fordypning*. Opplæringen omfatter *felles programfag* og *prosjekt til fordypning* i Vg1 og Vg2.

Departementets forslag nr. 10:

- a) Hvert *felles programfag* skal ha minimum 10 uketimer.
- b) Elevene skal kunne bruke *prosjekt til fordypning*⁸ til å arbeide med ønsket lærefag eller til andre lærefag de ønsker å gjøre seg kjent med innen utdanningsprogrammet. For elever som ønsker generell studiekompetanse, kan timene til *prosjekt til fordypning* brukes til fellesfag.

⁸*Prosjekt til fordypning* kan ha følgende omfang:

I Vg1: inntil 20 prosent av det samlede uketimetallet (ca. 7 uketimer)

I Vg2: inntil 30 prosent av det samlede uketimetallet (ca. 10 uketimer)

3.2.3 Påbygging til generell studiekompetanse (Vg3)

Stortinget har sluttet seg til at kravene til generell studiekompetanse skal skjerpes gjennom økte krav til matematikk og 2. fremmedspråk. For å oppnå generell studiekompetanse innenfor den totale timetallsrammen på 30 uketimer må det gjøres endringer i omfang av andre fag.

Departementets forslag nr. 11:

a) For å få tilstrekkelig tid til matematikk og 2. fremmedspråk i Vg3 påbygging, går timer til kroppsøving og timer til valg ut.

4 BRUK AV POENG

Svært mange land bruker ulike poengsystemer eller vekttall for å beskrive omfanget både av det enkelte faget og av nivået for elevenes/lærlingenes kompetanse.

Fremtidige læreplaner for fag skal definere mål for kompetanse. Et system med poeng vil kunne bidra til å tydeliggjøre kompetansenivåene. Slik kan oppmerksomheten i større grad rettes mot resultatene av opplæringen.

Diskusjonen om innføring av poeng som mål for kompetanse i yrkesopplæringen knytter seg til oppfølgingen av Maastrichtkommunikéet, som ble lagt frem for utdanningsministrene i EU i desember 2004.

Departementet mener en innføring av poeng må gjelde for både studieforbereende og yrkesforberedende utdanningsprogrammer i videregående opplæring. Dette vil også kunne bidra til å knytte grunnopplæringen sammen med høyere utdanning på en positiv måte.

Departementet tar sikte på en eventuell innføring av poeng før 2010. Forslag om overgang til poeng vil bli sendt ut på egen høring før endelig vedtak blir fattet.

Departementet vil starte arbeidet med å utrede overgang fra timer til poeng i nært samarbeid med berørte parter, og ønsker som grunnlag for arbeidet å få generelle synspunkter på bruk av poeng, i stedet for bruk av timer.

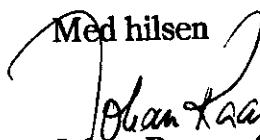
5 HØRINGSUTTALELSER

Høringsinstansene bes om å nummerere sine uttalelser til departementets forslag i samsvar med nummereringen i dette brevet.

Fylkesmannen skal oppsummere høringsuttalelser fra fylkeskommunen, kommuner, friskoler og statlige skoler i eget fylke.

Universiteter og høyskoler og øvrige høringsinstanser sender sine uttalelser direkte til Utdannings- og forskningsdepartementet.

Frist for innsending av høringsuttalelser til departementet: **tirsdag 26.april 2005.**

Med hilsen

Johan Raaum (e.f.)
ekspedisjonssjef

Gunnar Mandt
avdelingsdirektør

Følgende tabeller ligger på www.kunnskapsloftet.no :

- Forslag til fag- og timefordeling for grunnskolen
- Forslag til timefordeling for tegnspråk i grunnskolen
- Forslag til fellesfag i studiespesialiserende utdanningsprogram
- Forslag til fellesfag i utdanningsprogram for idrettsfag
- Forslag til fellesfag i utdanningsprogram for musikk, dans og drama
- Forslag til fellesfag i yrkesforberedende utdanningsprogram
- Forslag til fellesfag for påbygging til generell studiekompetanse